

بانوان و نقش آنها در حفظ و نگهداری حریم خانواده

با تأکید بر سورهی نساء

استاد: راهنما:

رضوان پاشایی

پژوهشگران:

شکوفه محمدی

خدیجه محمدی

مریم حشمتی

نصیبه حشمتیان^۱

۱. همه پژوهشگران طلبه سطح ۲ مدرسه نرجسیه سنقر.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

خانواده به عنوان اولین نهادی که فرد در آن رشد می‌کند تنها نهاد فطری و طبیعی است که زنان به عنوان اصلی‌ترین عامل حفظ حریم و آرامش آن نقش بسزایی دارند به همین جهت زنان نقش اصلی را در شکل‌گیری شخصیت افراد خانواده، دلبستگی‌ها و اعتمادسازی بنیادین فرزندان و ایجاد یک خانواده متعادل ایفا کنند. چنانچه دین اسلام رعایت ارزش‌های اخلاقی در محیط خانواده و داشتن رابطه صمیمی و تربیت فرزندان صالح را جز عبادات دانسته و هر گونه بد رفتاری و ضایع نمودن حقوق خانواده را موجب دوری از رحمت الهی می‌داند. بنابراین حساس‌ترین نقش در خانواده تربیت فرزند است. زنان برای حفظ پایایی و مانایی خانواده وظایفی بر عهده دارند که چند مورد از آنها اشاره می‌شود مدیریت و اداره‌ی خانواده، ارتباط مؤثر اعضای خانواده، آموزش مهارت‌های زندگی و... برخی وظایف زنان کاملاً حقوقی و قانونی هستند و اگر زن به خوبی آنها را انجام ندهد می‌تواند کانون خانواده را به خطر بیندازد با توجه به سوره‌ی نساء زن در محیط خانه و خانواده رشد می‌کند و به جایگاه مؤثر می‌رسد، آنچه یک زن را در ایفای وظایف خود در خانه موفق می‌کند به کارگیری روش‌های اصولی است.

مقدمه

اسلام اهمیت بسیار زیادی به خانواده و حفظ و استحکام آن داده است. استحکام خانواده از مهم‌ترین عوامل استحکام اجتماع است؛ امنیت روحی و روانی در خانواده مهم‌ترین عامل تحقق امنیت روانی در جامعه است. بر این اساس باید تلاش کرد که نهاد خانواده کاملاً تقویت شود. در این میان نقش زنان در استحکام و مانایی خانواده، بعنوان یکی از دو محور اصلی تشکیل خانواده اگر بیشتر از مردان نباشد کمتر نیست.

که در این امر یکی از سوره‌های قرآن به صورت تخصصی و اختصاصی مبحث زنان را کاملاً واکاوی نموده است. سوره مبارکه «نساء» به تبیین معانی و مفاهیم کاملاً نو و آغازگری در خصوص زن و خانواده می‌پردازد.

حفظ حریم و آرامش خانواده‌ها که خود یکی از مهم‌ترین عامل مانایی خانواده می‌باشد، بخش اعظم آن توسط زنان ایجاد می‌شود. اگرچه، پایان‌نامه و مقالات بسیاری اعم از حوزوری و دانشگاهی در مورد نقش زنان در خانواده و جامعه نگاشته شده است و پژوهش‌های بسیاری با اهداف و قلمرو متفاوت به این موضوع پرداخته‌اند اما آنچه این پژوهش را منحصر و متمایز از دیگر آثار می‌نماید، تمرکز آن بر نقش آفرینی بانوان در پایایی و مانایی خانواده با تأکید بر سوره مبارکه نساء می‌باشد؛ هدف از این تحقیق، معنانشناسی نقش زنان در نهاد خانواده و نقش آنها در پایایی و استحکام خانواده و ارائه راهکارهایی برای دستیابی به یک مدل مخصوصی برای طرح الگوی زن مسلمان که زیر بنای ساختن خانواده موفق است، می‌باشد.

نقش زن در خانواده

با تدبر و بررسی در آیات الهی به این نکته رهنمون می‌شویم که سوره‌ی نساء قرآن، کتابی جامع در مورد جایگاه حقوق زن است این در حالی است که نزول این آیات در شرایط و اوضاعی بوده که هر گونه ستم و جنایت به زنان مباح تلقی می‌شده است.

خداوند در آیات متعددی از قرآن کریم خصوصاً در سوره مبارکه نساء به بیان مسائل و حقوق زنان پرداخته و آنها را در کنار مردان به صورت یکسان مطرح کرده است. پیامبر اکرم (ﷺ) که پیام‌آور وحی بوده به عنوان مجری دستورات و تعالیم پروردگار از این آفرینده به گونه‌ای شایسته تکریم و تجلیل کرده که تا آنجا بر اساس الهام از منبع وحی در یک سوره از ۱۱۴ سوره قرآن را به نام نسا نام‌گذاری کرده است.

قرآن و احادیث همگی بر وحدت جوهر انسانی زن و مرد برابری آنها در پیشگاه الهی دلالت می‌کنند و هر دو را اینگونه مورد خطاب قرار داده است «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ»^۱ خداوند به طور صریح در این آیه مبارکه بر آفرینش زن و مرد از یک حقیقت واحد تأکید می‌کند و ارزش وجودی زن را تشبیه به موجودی هم‌شأن مرد معرفی و بر تمام افکار خرافی که زن را فاقد روح انسانی و موجودی خبیث معرفی می‌کنند خط بطلان می‌کند و زن را مایه آرامش و ثبات معرفی می‌کند و در واقع زن را مایه حفظ حریم خانواده می‌داند از آنجا که می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا»^۲ پس این جامعه کوچک اولیه که خانواده نام دارد عنصر اصلی آن زن می‌باشد چرا که هر چند در خانواده و در تشکیل آن زن و مرد هر دو سهم می‌باشد اما حفظ حریم و آسایش و آرامش فضای آن به برکت وجود زن و طبیعت زنانه او می‌باشد و این وجود زن است که باید جنبه احترام و آرامش و رحمت را در خانواده و جامعه تأمین کند بنابراین پروردگار متعال گوهر وجودی زن را چنین آفریده است که هم خانواده و هم مرد به آن احتیاج دارد و در واقع رکن اساسی و رئیس حقیقی خانه زن است چرا که اگر در خانواده زن کنار برود بعید است بتوان آن خانواده را حفظ نمود هرگاه در خانواده مقام زن متزلزل شود هیچ چیز در آن خانه سر جای خودش نمی‌نماید.

بنابراین در وجود زنان عواطف و احساسات سرشاری قرار دارد تا مسئولیت بزرگی را به آنها واگذار نمایند که مطابق فطرت اوست و به واسطه آن وظایفی را در خانواده بر عهده آنها نهاده‌اند که بسیار حساس و مهم است وظایف او در خانه و خانواده از حفظ حریم خانه گرفته تا تربیت فرزندان همه بر عهده زن می‌باشد در واقع رشد و بالندگی کانون خانواده همگی بستگی به زن دارد و بدون آن مفهوم و معنایی ندارد. خداوند کریم در کتاب آسمانی‌اش که برای هدایت بشر فرستاده سیمای

۱. سوره نساء: ۱.

۲. سوره روم: ۲۱.

از بیان حکمی به صورت الزامی است و این موجب می‌شود تا زنان خود به دنبال این ویژگی رفته و در صدد اصلاح خویش بر آینده. اصل و فاداری بین زن و مرد از اموری است که با طبیعت بشری سازگاری دارد اسلام دین فطرت است و به این امر به روشن‌ترین حالت تأکید کرده است در واقع تولید نسل از مقاصد طبیعت است که خداوند آن را در قالب ازدواج ریخته و همراه با تعهد قرار داده است.^۱ در این صورت اگر زوجین متعهدانه و مسئولانه در عرصه زندگی ظاهر شوند قطعاً زندگی به سمت و سوی شیرینی و وفاداری خواهد رفت - ازدواج عهد و پیمان مقدسی است که وفای به آن نشان از تقوای فرد دارد.

نقش زنان در پایایی و مانایی خانواده در ارتباط با فرزندان (نقش مادران)

بزرگ‌ترین و حساس‌ترین و اصلی‌ترین نقش زن در خانواده تربیت فرزند است. کودکان حساسی‌ترین سال‌های شکل‌گیری و رشد شخصیت خود را در محیط امن و الفت با مادران سپری می‌کنند که این ایام بهترین فرصت برای کسب عادت‌ها و صفات و ویژگی‌های رفتاری از ما در است. کودکان مخصوصاً دختران همه رفتارها را زیر نظر گرفته و درباری‌های خود به تمرین آن‌ها می‌پردازند اینجاست که نقش زنان در حفظ امنیت و پایایی خانواده از همه افراد اهل خانه مهم‌تر و حساس‌تر است زیرا پایه شخصیت کودکان در این ایام کودکی با ما در شکل می‌گیرد.^۲

در واقع نخستین نیاز کودک وجود مادر است و اوست که نخستین واسطه بین کودک و زندگی اجتماعی را برقرار می‌کند. طبق گفته روان‌پزشکان علت بیشتر اختلالات کودکان از کندی سخن گفتن، پایین آمدن بهره هوشی، پرخاشگری، اختلال حواس... به خاطر محرومیت از وجود مادر است.^۳ در متون دینی گرامیداشت مقام زن و مقدم مادران ما یه ورود به بهشت است چه این خط مشی و کیفیت رفتار مادر در تربیت فرزند و دوستی و اهل بهشت، نقش تعیین کننده‌ای دارد. از این روست که امام خمینی (ره) در تبیین نقش مادر به عنوان یک عامل تربیتی فرموده‌اند: «در دامن مادر بچه‌ها بهتر تربیت می‌شوند تا در پیش استادان و علاقه‌ای که بچه به مادر دارد به هیچ کس ندارد و آن چیزی که در بچگی از مادر می‌شنود در قلبش نقش می‌بندد و تا آخر همراهش

۱. محمد حسین طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۴، ص ۲۸۵.

۲. حسینی، داوود، روابط سالم در خانواده.

۳. عریضی، فروغ، خانواده و بهداشت روانی.

است.» مادرها باید توجه به این معنی کنند که بچه‌ها را خوب تربیت کند، دامن‌هایشان یک مدرسه علمی و ایمانی باشد و این یک مطلب بسیار بزرگی است که فقط از مادرها ساخته است.^۱

امام خمینی(ره) فرمودند: مادران گرچه همه نمونه هستند لکن بعضی از آنان از ویژگی‌های خاصی برخوردارند و من در طول زندگی با مادر محترم تو و خاطراتی که از او در شب‌های که با اطفال خود می‌گذارند و در روزها نیز دارم، او را دارای این ویژگی‌ها یافته‌ام اینک به تو ای فرزند و به سایر فرزندانم وصیت می‌کنم که کوشش کنید در خدمت به او و در تحصیل رضایت او پس از مرگ من، همان‌گونه که او را از شماها راضی می‌بینم در حال زندگی و پس از من بیشتر در خدمتش بکوشید. بنابراین با توجه به سوره مبارکه نساء آیه ۱۳۶ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا» ای کسانی که ایمان آورده‌اید به خدا و پیامبرش و کتابی که بر او نازل کرده، و کتب (آسمانی) که پیش از این فرستاده است، ایمان (واقعی) بیاورید کسی که خدا و فرشتگان او کتاب‌ها و پیامبرانش و روز واپسین را انکار کند، در گمراهی دور و درازی افتاده است.»

۱. امر تربیت دینی یک امر مرحله‌ای و پلکانی است بدین خاطر که دو بار از لفظ ایمان در پی هم استفاده شده است و از مؤمنان خواسته شده است. به مرتبه بعدی ایمان قدم بگذارند و با آوردن لفظ در آمنا، که در قالب فعل امری استفاده شده است و اصل در فعل امر، وجوب آن است، تربیت شدگان دینی باید قدم را در مرحله بعد دین داری بنهند و اگر این امر محقق نشود به رعایت دینداری که همان عبد محض شدن است نائل نشده‌اند.

۲. یکی از نکات مهمی که در مورد مبحث تربیت دینی می‌توان از این آیه استفاده نمود بیان مسائل دینی با توجه به قدرت دینداری مقربی در مراحل مختلف است تا مترقی بتواند نسبت به توان دیداری خویش آن مطالب را جذب کرده و بر وسعت ساحت دینداری خود بیفزاید. از همین روی در این آیه مشخص می‌شود همه مسائلی که مربوط به دینداری انسان است در مراحل ابتدایی نیاز نیست و علت این امر آن است که به درستی برخی از اجزای دینداری در شخص شکل بگیرد تا در مراحل بعد بر قوت این دینداری افزوده شود.

۳. با بیان جزییاتی که خدای متعال به عنوان اجزای دینداری در این آیه بیان می‌دارد

۱. جوادی عاملی، عبدالله، زن در آینه جلال و جمال.

می‌توان در مسائل تربیتی به خصوص تربیت دینی شخص بودن ارکان، مباحث، مسائل، موضوعات، روش و غایت لازمه این امر است تا مربی در ابهام باقی نماند و امر تربیت زمین نماند.

۴. در میان گونه‌های تربیتی (تربیت دینی) از موضوع‌هایی است که تحقق آن در روی موضوع‌های تربیتی دیگر مؤثر است. لازم است به مربی تذکر داده شود در صورت اعتقاد دینی نداشتن خود شخص به دینداری حقیقی چه آثار زیان باری در جامعه به وجود می‌آورد به همین دلیل خدای متعال در انتهای آیه عدم پذیرش ارکان ایمان را، ضلالتی می‌داند که از راه هدایت به معنای واقعی آن دور می‌شود.

بانوان به عنوان مادر نقش مهم و تأثیر گذار برای رشد فرزندان خود و بهتر تربیت شدن آنها و تربیت صحیح آنها ایفا می‌کنند و بانوان باید در قوانینی که برای فرزندان خود در نظر گرفته آمد ثبات داشته باشند. سلامتی و خوش حالی فرزندان برای آنها اهمیت داشته باشد. در انجام کارها تلاش و موفقیت داشته باشند و آن را به فرزند خود آموزش دهند. هرگز موقع عصبانیت در برابر فرزندان پرخاشگری نکنند و حرف‌های ناپسند نزنند، سعی کنند گوش شنوا برای فرزندان خود داشته باشد و به میزان محبت خود را به هر فرزندان نشان دهند این رفتار پسندیده زن در خانواده باعث حفظ پایایی و مانایی خانواده می‌شود.

پاکیزگی و آراستگی زنان در پایایی خانواده

از توصیه‌های رفتاری اسلام مربوط به آراستگی افراد خانواده است در متون اسلامی به نظافت و آرامش همسران بویژه زن بسیار سفارش شده است زیرا رعایت این امر در راستای میل طبیعی زن به زینت و خود آرای است نقش مهمی در سلامت امنیت خانواده و پایانی و مانایی آن خانواده دارد به همین دلیل در توصیه‌های دینی زنان در اولویت هستند و اسلام می‌خواهد تا حس خود آرای و دلبری زنان در چارچوب خانواده و در محیط مناسب در خانه و تمرّد همسر استفاده شود.

نتیجه‌گیری

با تأکید در آیات مبارکه سوره نساء این امر حاصل می‌شود که زن در محیط خانه و خانواده

رشد می‌کند و به جایگاه تأثیرگذاری می‌رسد که می‌تواند با همکاری و هم‌فکری همسر و فرزندان خود محیطی امن و با آرامش خاطر برای خود و همسر و فرزندان خود رقم بزند بنابراین زنان با رشد شخصیتی خود علاوه بر محیط خانه می‌توانند در جامعه و نقش‌های مهمی را ایفا کنند و می‌توانند در پایایی و مانایی خانواده و محیط اجتماع تأثیر خوبی از خود بر جای بگذارند به این ترتیب زنان در امور خانه مستلزم مشارکت هم‌جانبه و تقسیم عادلانه وظایف و مسئولیت‌ها بین زن و مرد می‌باشد. نقش زن در مقایسه با نقش مرد در محیط خانه وسیع‌تر و سنگین‌تر و حساس‌تر است. در واقع نقش اصلی را در تربیت و شکل‌گیری شخصیت آینده فرزندان و ایجاد یک خانواده متعادل و سالم و ایجاد یک محیط امن و حفظ احترام و به طور کلی حفظ حریم خانواده بر عهده دارد به همین دلیل است که در عمل زن محور و مدار خانه و خانواده و حافظ کانون خانواده است. زن با قدرت‌های فوق‌العاده‌ای که خداوند به او هدیه داده است می‌تواند عامل به وجود آورنده صمیمیت و همدلی و همکاری در خانواده باشد تمامی ارزش‌های اخلاقی فرهنگی مانند احترام، درستکاری، صداقت، پاکی و... به وسیله زن در خانواده تجلی پیدا می‌کند. بنابراین زنان از ارکان مهم در خانواده می‌باشند که حفظ حریم خانواده، تربیت و شکل‌گیری شخصیت فرزندان، ایجاد فضای آرامش در خانه و پایایی و مانایی در خانواده از نقش‌های زنان می‌باشد.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

۱. ابن ابی شهبه، عبدالله بن محمد، المصنف فی الاحادیث و آثار، ریاض، دارالوطن، ۱۴۰۹.
۲. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه فی معرفه الاعمه، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا.
۳. امینی، ابراهیم، آیین همسررداری، قم، انتشارات اسلامی، ۱۳۹۹.
۴. جوادی آملی، عبدالله، زن در آیینه جلال و جمال، قم، مرکز نشر اسرار، ۱۳۸۳.
۵. حرعاملی، محمدحسین، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیت، ۱۳۶۱.
۶. حسینی، داود، روابط سالم در خانواده، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶.
۷. رفیع‌پور، فرامرز، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کاربردی، بی‌جا، انتشارات کاوه، ۱۳۷۷.

۸. شرفی، محمدرضا، خانواده متعادل، تهران، انتشارات انجمن اسلامی اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹.
۹. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، قم، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲.
۱۰. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۴۱۷.
۱۱. عریضی، فروغ، خانواده بهداشت روانی، تهران، انتشارات آوای نور، ۱۳۸۲.
۱۲. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم، انتشارات مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۴ق.
۱۳. قائمی، علی، نقش مادر در تربیت، تهران، انتشارات اسلامی، بی‌تا.
۱۴. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، مترجم محمد روحانی، قم، انتشارات مؤسسه تحقیقات، ۱۳۴۲.
۱۵. محمدی ری‌شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، قم، انتشارات دارالحدیث، ۱۳۸۷.
۱۶. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۹.
۱۷. مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، نقش زن در تربیت فرزندان از دیدگاه نهج البلاغه، تهران، بی‌نا، ۱۳۸۴.

مقالات علمی:

۱۸. احیا کننده، منیژه، "نقش زن در ایجاد بهداشت روان خانواده"، شماره ۳۴، ۱۳۸۹.
۱۹. فرامرزی، "تحول در خانواده"، سایت [www. Besharat.com](http://www.Besharat.com)
۲۰. فصلنامه علمی ترویج فقه و حقوق زنان، بهار و تابستان ۱۳۹۷.